

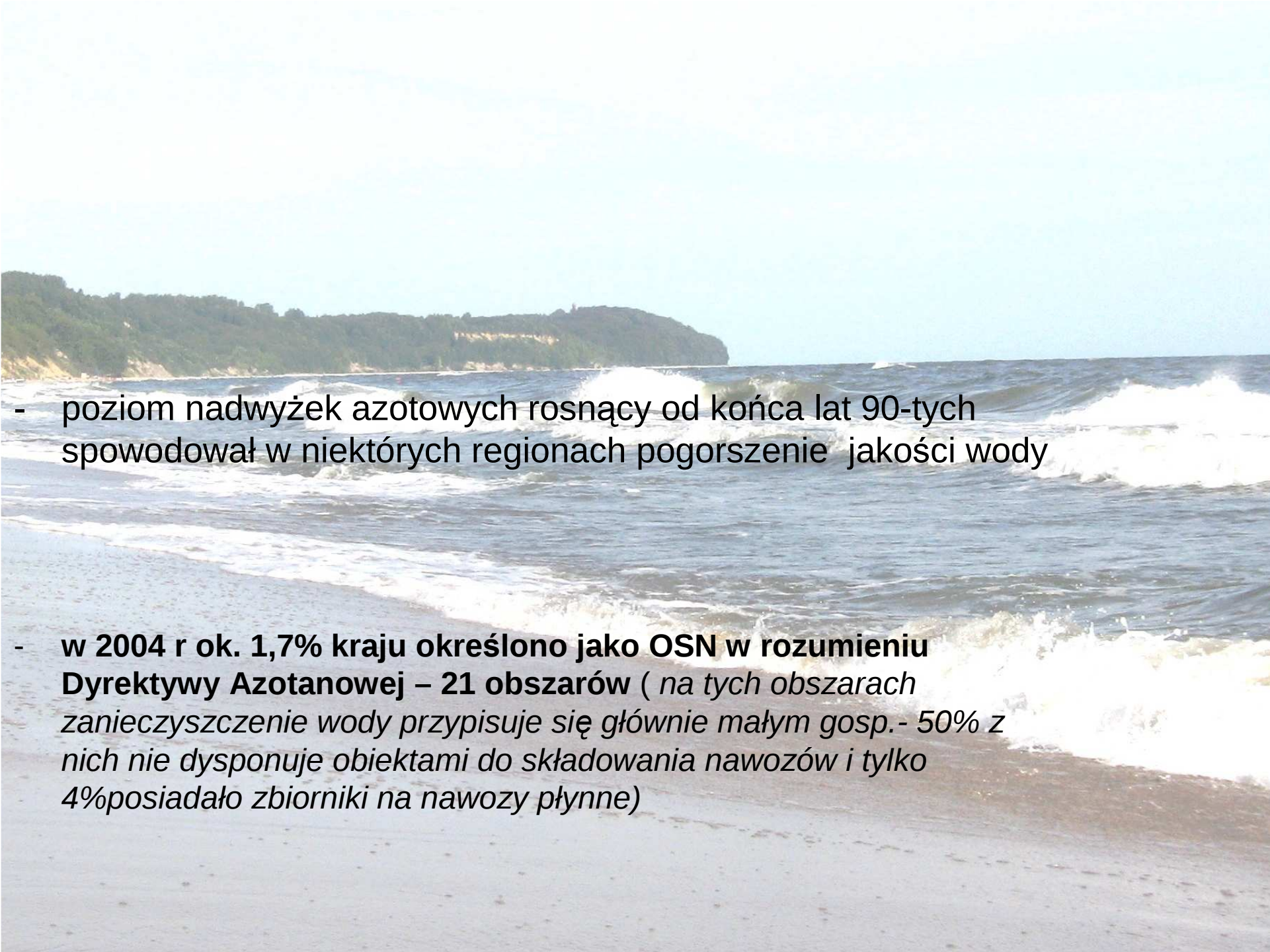
Działalność rolnicza w aspekcie wpływu na stan wód

Opracowała:
Elżbieta Kluba
Śląski Ośrodek Doradztwa Rolniczego
w Częstochowie
listopad 2009 r

Z raportu głównego Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju z 2008 r „Wpływ rolnictwa na środowisko naturalne od 1990r”

wynika że:

- rolnictwo stanowi źródło 45-50% krajowych zrzutów N i 30-35% zrzutów fosforu do Morza Bałtyckiego
- w 2002 r 0,4% obszarów monitorowania wód podziemnych w kraju przekraczało unijne standardy dla wody pitnej (50 mg azotanów/l)
- nadmierna eutrofizacja występuje w ok. 50% jezior leżących na obszarze ujęć wody dla gospodarstw rolnych

- poziom nadwyżek azotowych rosnący od końca lat 90-tych spowodował w niektórych regionach pogorszenie jakości wody

- w 2004 r ok. 1,7% kraju określono jako OSN w rozumieniu Dyrektywy Azotanowej – 21 obszarów (*na tych obszarach zanieczyszczenie wody przypisuje się głównie małym gosp.- 50% z nich nie dysponuje obiektami do składowania nawozów i tylko 4%posiadało zbiorniki na nawozy płynne*)

Zanieczyszczenie wód prowadzi do:

- Chorób i zakłóceń metabolizmu (*u dzieci może powodować sinicę, a u dorosłych być przyczyną chorób nowotworowych*)
- Złej jakości wody (*w zanieczyszczonej wodzie mogą być azotany, fosforany, chlorki, siarczany, mangan, żelazo, metale ciężkie, bakterie chorobotwórcze*)
- Wymierania gatunków
- Śnięcia ryb
- Oddziaływania na bioróżnorodność i rekreacyjne wykorzystanie wód
- Kosztownej remediacji
- Kosztownego uzdatniania wody przeznaczonej do spożycia
- Zakwitu glonów (możliwość toksycznego oddziaływania)

Dlaczego jakość wody jest ważna ?

- Czysta woda warunkuje istnienie wszystkich systemów życia
- Dla zaspokojenia swoich potrzeb, w ciągu jednego dnia człowiek potrzebuje około 100 lub więcej litrów nie zanieczyszczonej wody
- Zanieczyszczona woda jest przyczyną chorób i zakłóceń metabolizmu
- Woda jest surowcem i czynnikiem produkcji i usług oraz wszelkiej działalności gospodarczej.
- Ograniczone zasoby wodne w Polsce czynią ochronę czystości wód w kraju bardzo ważnym zadaniem

OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

dotyczy gospodarstw na OSN

Dyrektywa 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991r. w sprawie ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego zwana „Dyrektywą Azotanową”.

(Dz.U. WE L 375, z 31.12.1991, str. 1 artykuły 4 i 5)

OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

dyrektywa ma na celu:

- **zmniejszenie zanieczyszczenia wody spowodowanego lub wywołanego przez azotany pochodzące ze źródeł rolniczych, oraz**
- **zapobieganie dalszemu zanieczyszczeniu, zapobieganie uszkodzeniom ekologicznym: eutrofizacji wód słodkich i morskich.**
- **zabezpieczenie zasobów wody do picia.**

OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

Ustawa Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001r.
(Dz. U. z 2001r. Nr 115, poz.1229. z późn. zm.)

Rozporządzenie MŚ z dnia 23 grudnia 2002r. w sprawie kryteriów wyznaczania wód wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych
(Dz.U. z 2002 r. Nr 241, poz. 2093).

Rozporządzenie MŚ z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać programy działań mających na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych
(Dz. U. z 2003 r. Nr 4, poz. 44).

OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

Państwa Członkowskie, w ciągu dwuletniego okresu po notyfikacji dyrektywy azotanowej wyznaczyły- jako strefy podatne- wszystkie znane obszary gleby w ramach ich terytoriów, z których mają miejsce spływy do wód i które przyczyniają się do zanieczyszczania.

Wyznaczonym obszarem może być:

- **terytorium całego kraju, np. w Danii, Austrii, Holandii czy Niemczech lub**
- **jego część, np: we Włoszech, Grecji, Belgii, Francji**

OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

mapa obszarów szczególnie narażonych – w okresie 2004-2008

Wykaz rozporządzeń dyrektorów RZGW w sprawie OSN na lata 2008–2012

Ilość obszarów na terenie RZGW	Data wydania rozporządzenia	Publikacja rozporządzenia
Gdańsk - 3	29.04.2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 27.05.2008 r., Nr 77, poz. 1277
Gliwice - 0 (likwidacja OSN)	21.04.2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Opolskiego z dnia 28.04.2008 r., Nr 29, poz.990 (rozporządzenie uchylające)
Kraków - 0 (brak obszarów)	-	-
Poznań - 8	04.04.2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z dnia 16.04.2008 r., Nr 57, poz. 1128
Szczecin - 1	19.03.2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28.03.2008 r., Nr 34, poz. 665
Warszawa – 5: 1 obszar 1 obszar 1 obszar 1 obszar 1 obszar	24.12.2003 r. 17.12.2003 r. 20.02.2004 r. 15.03.2004 r. 03.03.2008 r. 26.03.2008 r. (rozporządzenie zmieniające)	Dziennik Urzędowy Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 09.01.2004 r. Nr 3, poz.22 Dziennik Urzędowy Województwa Warmińsko-Mazurskiego z dnia 18.12.2003 r. Nr 204, poz.2765 Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego z dnia 07.03.2004 r. Nr 49, poz. 1335 Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego z dnia 01.04.2004 r. Nr 74, poz. 1887 Dziennik Urzędowy Województwa Lubelskiego z dnia 07.04.2008 r. Nr 41, poz. 1292, Dziennik Urzędowy Województwa Mazowieckiego z dnia 26.04.2008 r. Nr 59, poz. 2119
Wrocław – 2: uchylono 1 obszar	07.04.2008 r. 09.04.2008 r.	Dziennik Urzędowy Województwa Dolnośląskiego z dnia 16.04.2008 r., Nr 108 poz. 1253 Dziennik Urzędowy Województwa Wielkopolskiego z dnia 16.04.2008 r., Nr 57 poz. 1129 Dziennik Urzędowy Województwa Lubuskiego z dnia 10.04.2008 r., Nr 31 poz. 645 Dziennik Urzędowy Województwa Śląskiego z dnia 16.04.2008 r., Nr 69, poz. 69 (rozporządzenie uchylające)
Łącznie na terenie Polski: 19 obszarów. Ogólna powierzchnia wyznaczonych OSN - 4 623,14 km², co stanowi ok. 1,49 % powierzchni kraju.		

OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

Regionalne Zarządy Gospodarki Wodnej (RZGW) opracowały i wprowadziły „Programy działań mające na celu ograniczenie odpływu azotu ze źródeł rolniczych”.

Program obejmuje środki zaradcze do obowiązkowego stosowania przez rolników

Minister Środowiska rozporządzeniem określił szczegółowe wymagania dla programów działań, dotyczące m. in:

- przechowywania nawozów naturalnych, ich stosowania,
- ograniczeń w nawożeniu,
- sporządzania planów nawożenia,
- użytkowania gruntów,
- wymaganej dokumentacji na potrzeby kontroli i monitorowania działań wynikających z programu.

Wdrażanie Dyrektywy Azotanowej

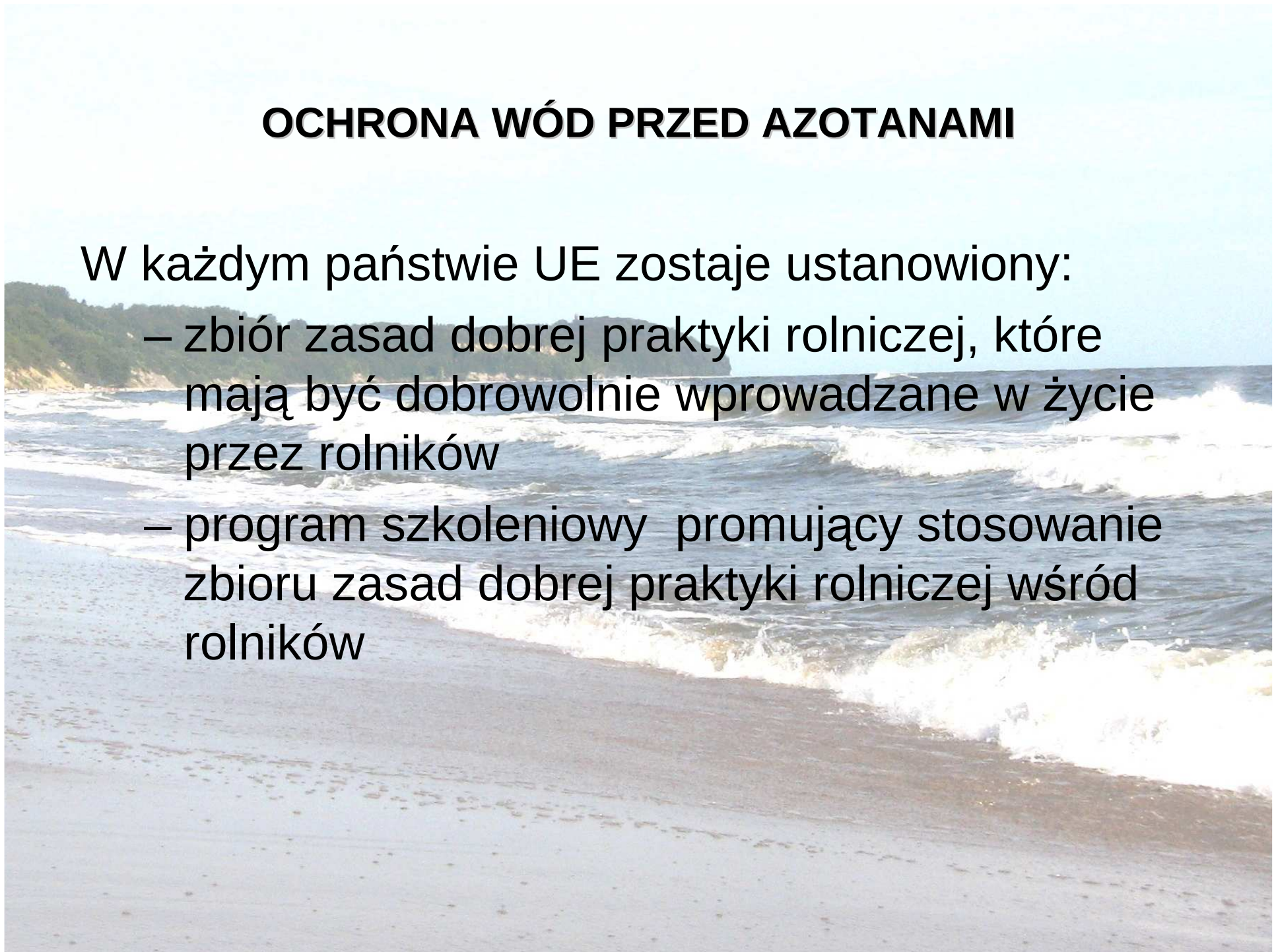
Każdy rolnik znajdujący się w OSN powinien:

- **ustalić działania ochronne**, jakie powinien podjąć w gospodarstwie unikając przy tym strat w dochodowości,
- przy pomocy doradców rolniczych przygotować **coroczne plany nawożenia wraz z bilansami azotu**, prowadzić pełną dokumentację działań **agrotechnicznych**, co umożliwi obliczenie zużycia kg NKP/ha użytków rolnych,
- **zmodernizować lub zbudować płyty gnojowe i zbiorniki do gromadzenia gnojówki lub gnojowicy** nie powodujące strat związków azotu i ich przedostawania się do wód.
- **brać udział w szkoleniach**

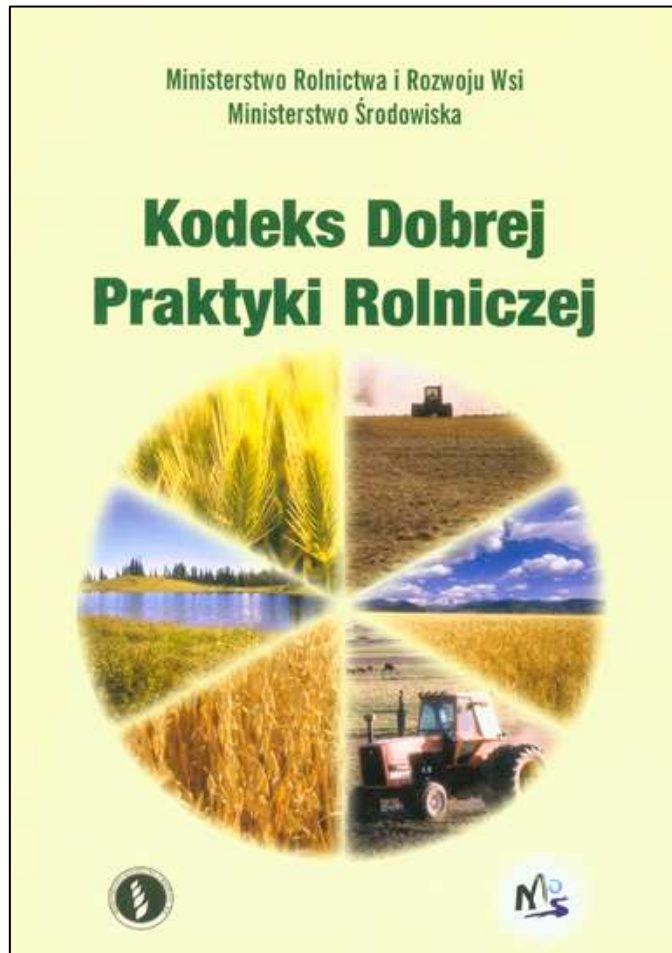
OCHRONA WÓD PRZED AZOTANAMI

W każdym państwie UE zostaje ustanowiony:

- zbiór zasad dobrej praktyki rolniczej, które mają być dobrowolnie wprowadzane w życie przez rolników
- program szkoleniowy promujący stosowanie zbioru zasad dobrej praktyki rolniczej wśród rolników

Wdrażanie Dyrektywy Azotanowej

W 2002 r zostaje wydany
przez MŚ i MRiRW –
znowelizowany
dostosowany do
Dyrektywy Azotanowej -

Kodeks Dobrej Praktyki
Rolniczej

Wdrażanie Dyrektywy Azotanowej

Monitoring skuteczności *Programu...*

- ODR-y i SChR – funkcje doradcze, szkoleniowe
- WIOŚ – kontrola realizacji zobowiązań rolników, monitoring wód
- Stacje sanitarno-epidemiologiczne – ocena jakości wody wykorzystywanej do zaopatrzenia ludności
- SChR – ocena zasobności gleb N i P

Rolnicze źródła zanieczyszczeń wód

- Związane z niewłaściwym nawożeniem
- Związane z niewłaściwym przechowywaniem odchodów
- Wody z systemów melioracyjnych
- Odpływy z kiszonki
- Odpływy z płyty obornikowej, przeciekające zbiorniki na gnojowicę
- Ścieki z gospodarstwa i bytowe

Zanieczyszczenia wód w gospodarstwie

Punktowe

- powstają w gospodarstwie na niewielkiej powierzchni

(nieszczelne szamba i zbiorniki na nawozy naturalne, niewłaściwe przechowywanie kiszzonek, składowanie obornika bezpośrednio na gruncie)

Obszarowe

- pochodzą z użytków rolnych (wody opadowe wypłukują składniki nawozowe z pól do wód powierzchniowych i podziemnych, szczególnie przy niewłaściwym dawkowaniu nawozów, nieodpowiednim terminie ich stosowania)

Ochrona wód – zabezpieczenie przed skażeniem pochodzącym ze źródeł obszarowych

- Stosowanie nawozów naturalnych w odpowiednich okresach i dawkach (*ustawa o nawozach i nawożeniu z 10 lipca 2007r*)
- Stosowanie ś.o.r. zgodnie z instrukcją etykietą stosowania
- Ochrona gleb przed erozją wodną i wietrzną poprzez określony sposób gospodarowania np. dostosowanie użytkowania gruntów do warunków naturalnych,
 - *lokalizacja łąk na gruntach o bardzo wysokim poziomie wody*
 - *na gruntach ornych poziom wody gruntowej nie powinien być wyższy niż 1 m*
 - *przy nachyleniu stoków (powyżej 20%) - grunty trwale zadarnione lub zalesione*
- Konstrukcja płodozmianu dostosowana do celu, jakim jest ograniczenie ilości azotu mineralnego wymywanego z gleby w okresie jesienno - zimowym
- Przyorywanie resztek roślin motylkowych w okresie jesieni
 - *przeznaczenie pod uprawę roślin jarych o dużych wymaganiach nawozowych w stosunku do azotu*

Ochrona wód – działania w obrębie gospodarstwa

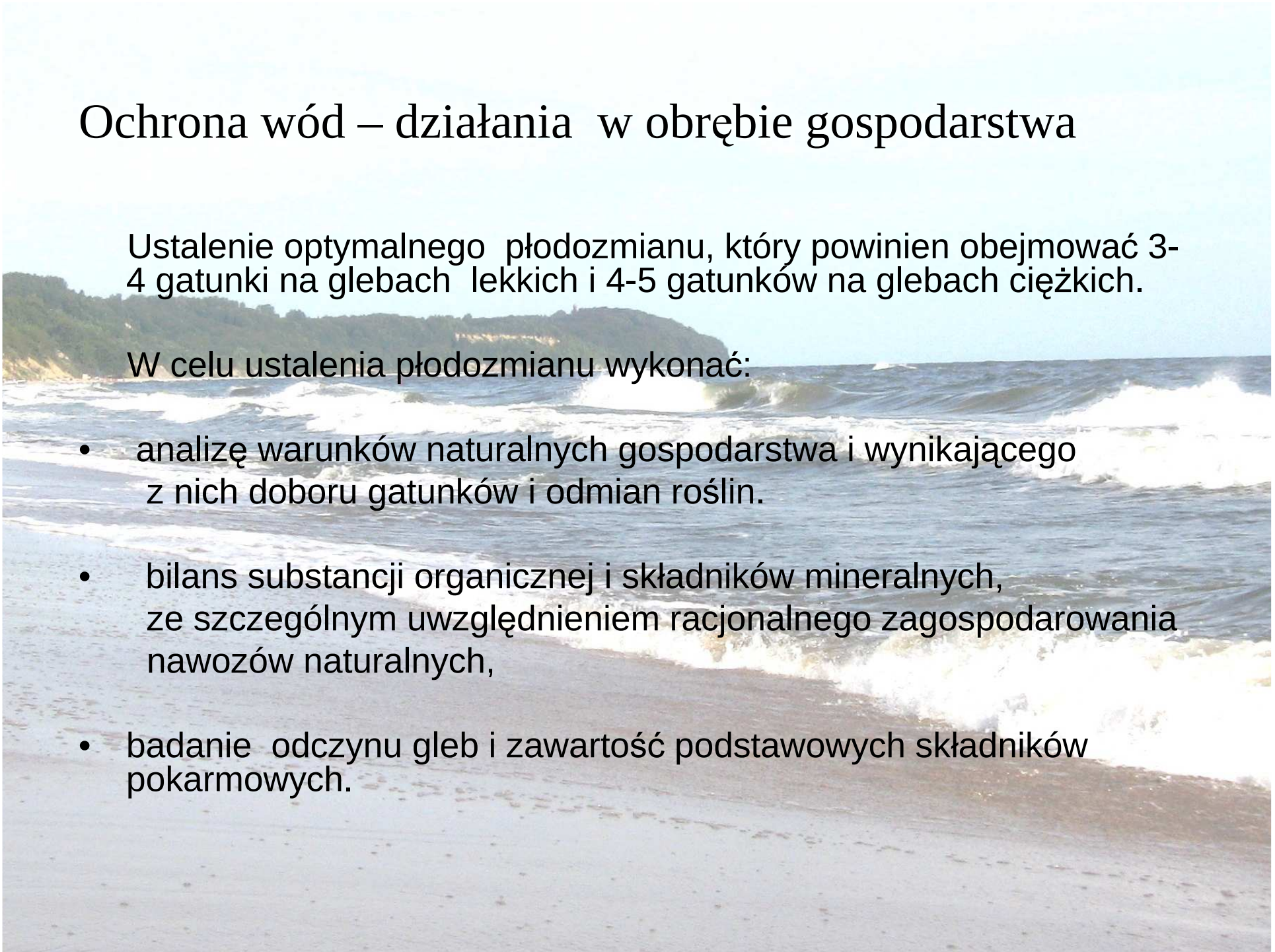
- Zapewnienie bezpiecznego stosowania i składowania środków ochrony roślin (*ustawa o ochronie roślin z 18 grudnia 2003r*)
- Składowanie nawozów naturalnych i mineralnych (*ustawa o nawozach i nawożeniu z 10 lipca 2007r*)
- Składowanie kiszzonek
- Szczelne szamba i przydomowe oczyszczalnie ścieków
- Przestrzeganie przepisów w zakresie mycia sprzętu używanego do ochrony roślin i nawożenia

Ochrona wód – działania w obrębie gospodarstwa

Ustalenie optymalnego płodozmianu, który powinien obejmować 3-4 gatunki na glebach lekkich i 4-5 gatunków na glebach ciężkich.

W celu ustalenia płodozmianu wykonać:

- analizę warunków naturalnych gospodarstwa i wynikającego z nich doboru gatunków i odmian roślin.
- bilans substancji organicznej i składników mineralnych, ze szczególnym uwzględnieniem racjonalnego zagospodarowania nawozów naturalnych,
- badanie odczynu gleb i zawartość podstawowych składników pokarmowych.

DYREKTYWA W SPRAWIE OCHRONY WÓD PODZIEMNYCH PRZED ZANIECZYSZCZENIEM SPOWODOWANYM PRZEZ NIEKTÓRE SUBSTANCJE NIEBEZPIECZNE

Celem tej dyrektywy jest zapobieganie bezpośrednim zrzutom takich substancji jak np.:
zw. fosforoorganiczne, cynoorganiczne,
zw. rtęci, kadmu, oleje mineralne, cyjanki,
oraz ograniczeniu zrzutów substancji takich jak
np.: biocydy, fluorki, amoniak, azotki, substancje
mające szkodliwy wpływ na smak i zapach wody
gruntowej

DYREKTYWA W SPRAWIE OCHRONY WÓD PODZIEMNYCH PRZED ZANIECZYSZCZENIEM SPOWODOWANYM PRZEZ NIEKTÓRE SUBSTANCJE NIEBEZPIECZNE

W gospodarstwie rolnym zagrożenie dla wód gruntowych stanowią środki ochrony roślin oraz produkty naftowe (oleje napędowe i opałowe, smary, benzyna, płyn hamulcowy)

Przepisy dot. bezpiecznego stosowania tych substancji obejmują także magazynowanie opakowań oraz zagospodarowanie zużytych olejów

DYREKTYWA W SPRAWIE STOSOWANIA OSADÓW ŚCIEKOWYCH W ROLNICTWIE

Zgodnie z art. 3 pkt 2) obecnie obowiązującej ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach przez „komunalne osady ściekowe” rozumie się „pochodzący z oczyszczalni ścieków osad z komór fermentacyjnych oraz innych instalacji służących do oczyszczania ścieków komunalnych oraz innych ścieków o składzie zbliżonym do składu ścieków komunalnych”.

Mogą być stosowane : w uprawach rolnych, do rekultywacji terenów rolnych,
do upraw nie przeznaczonych do spożycia i na paszę
(*obowiązuje Rozporządzenie MŚ z dnia 1 sierpnia 2002 r*)

DYREKTYWA W SPRAWIE STOSOWANIA OSADÓW ŚCIEKOWYCH W ROLNICTWIE

- Osady mogą być przekazane rolnikowi wyłącznie przez wytwórcę tych osadów.
- Wytwórca jest odpowiedzialny za poddanie osadów badaniom oraz za przeprowadzenie badania gleby na krótko przed zastosowaniem osadu
- Rolnik ma prawo żądać w/w dokumentów od wytwórcy osadów, w przypadku ich braku powinien odmówić przyjęcia osadów

STOSOWANIE OSADÓW ŚCIEKOWYCH W ROLNICTWIE

Zakaz stosowania osadów:

- w uprawach pod osłonami, warzywach, sadach, łąkach i pastwiskach, na terenach zalewowych, zamarzniętych, pokrytych śniegiem, glebach piaszczystych o $\text{pH} < 5,6$

a także:

- w pasie gruntu 50 m od cieków wodnych, brzegów jezior, 100m od ujęcia wody, na terenach ujęć wód, w Parkach Narodowych, rezerwatach przyrody, parkach krajobrazowych, na obszarach Natura 2000, na użytkach ekologicznych

Wymagania *cross-compliance*

UE _15 od 2005 r- powiązanie płatności bezpośrednich z obowiązkiem spełnienia określonych standardów przez gospodarstwo

W Polsce „CC” wdrażane w III etapach

- obszar A -zagadnienia ochrony środowiska naturalnego od 1.01.2009
- obszar B – zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zdrowotność roślin –od 1.01.2011
- obszar C – dobrostan zwierząt – od 1.01.2013 r

Wymagania *cross-compliance*

Obszar A (1 stycznia 2009 r.) – ([zestawienie wymogów i dyrektyw](#))

1. Zagadnienia ochrony środowiska naturalnego

- **Akt prawa unijnego**
- Dyrektywa **79/409/EWG** z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz. U. UE L 103 z 25.04.1979)

Wymóg 1:

Ochrona dzikiego ptactwa

Dyrektywa **80/68/EWG** z dnia 17 grudnia 1979 r. w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem spowodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne (Dz. U. UE L 020 z 26.01.1980)

Wymóg 2:

Ochrona wód podziemnych przed skażeniem substancjami niebezpiecznymi

Dyrektywa **86/278/EWG** z dnia 12 czerwca 1986 r. w sprawie ochrony środowiska, w szczególności gleby, w przypadku wykorzystywania osadów ściekowych w rolnictwie (Dz. U. UE L 181 z 04.07.1986)

Wymóg 3:

Zasady stosowania osadów ściekowych w rolnictwie

Dyrektywa **91/676/EWG** z dnia 12 grudnia 1991 r. dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz. U. UE dyrektywa 375 z 31.12.1991)

Wymóg 4:

Ochrona wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego

Dyrektywa **92/43/EWG** z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. U. UE L 206 z 27.07.1992)

Wymóg 5:

Ochrona dzikiej fauny i flory

Wymagania *cross-compliance*

sankcje nieprzestrzegania minimalnych wymagań to redukowanie płatności bezpośrednich proporcjonalnie do naruszeń

Organ odpowiedzialny ARiMR

Rolnicy na OSN dodatkowo wymogi zapisane w *Programie działań...*

A photograph of a sunset over the ocean. The sun is a bright yellow circle in the center of the horizon, casting a shimmering reflection on the dark blue water. The sky is a gradient of orange and yellow, with some wispy clouds. The text "Dziękuję za uwagę" is written in a yellow, cursive font across the lower half of the image.

Dziękuję za uwagę